

پیام نماینده فائو در جمهوری اسلامی ایران جناب آقای فرخ طایراو به "چهارمین همایش ملی امنیت غذایی:

فرآوری، ایمنی و سلامت"

شعار روز جهانی غذا در سال ۲۰۲۶:

"Innovate today. Nourish tomorrow"

«امروز نوآوری کنیم؛ فردا تغذیه کنیم»

نمایندگان محترم وزارت علوم، تحقیقات و فناوری،

نمایندگان محترم وزارت جهاد کشاورزی و سایر دستگاه‌های دولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد و تشکل‌های جامعه‌محور، نمایندگان بخش خصوصی و رسانه‌ها،

پژوهشگران، دانشگاهیان، متخصصان و شرکت‌کنندگان ارجمند،

خانم‌ها و آقایان،

مایه خرسندی فراوان است که در چهارمین همایش ملی امنیت غذایی: فرآوری، ایمنی و سلامت در کنار شما حضور دارم. از موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی برای دعوت و نیز برای گردهم آوردن جامعه علمی، نهادهای دولتی و سایر ذی‌نفعان پیرامون موضوعاتی که برای آینده مشترک ما اساسی هستند، قدردانی می‌کنم؛ موضوعاتی همچون چگونگی تولید غذا، نحوه نگهداری و فرآوری آن، تضمین ایمنی و کیفیت غذا و نیز دسترس‌پذیرتر کردن رژیم‌های غذایی سالم.

این گردهمایی هم‌زمان با روز جهانی غذا در سال ۲۰۲۶ و با شعار «امروز نوآوری کنیم؛ فردا تغذیه کنیم» برگزار می‌شود. این شعار ارتباط ویژه‌ای با همایش امروز دارد، زیرا نوآوری باید سراسر نظام کشاورزی و غذا، از فرایند تولید غذا و مدیریت آب گرفته تا فرآوری، ذخیره‌سازی، ایمنی، قابلیت ردیابی، بازار و مصرف را دربرگیرد.

پیام فائو در سال جاری روشن است: راهکارهای آینده‌نگرانه، در کنار دانش سنتی و رویکردهای فراگیر، می‌توانند به تضمین دسترسی به غذاهای کافی، متنوع، ایمن و مغذی کمک کنند و در عین حال از سیاره زمین برای نسل‌های آینده حفاظت نمایند. نوآوری می‌تواند بزرگ یا کوچک، قدیمی یا جدید باشد. آنچه اهمیت دارد این است که آیا راهکاری عملی، پایدار و قابل تعمیم در مقیاس گسترده ارائه می‌دهد یا خیر.

خانم‌ها و آقایان،

وضعیت امنیت غذایی در جهان هم مایه امیدواری است و هم ضرورت اقدام فوری را یادآور می‌شود. بر اساس گزارش «وضعیت امنیت غذایی و تغذیه در جهان» در سال ۲۰۲۶، گرسنگی در جهان برای سومین سال متوالی کاهش یافته است. با این حال، برآورد می‌شود که در سال ۲۰۲۵ حدود ۶۴۵ میلیون نفر، معادل ۷/۸ درصد جمعیت جهان، با گرسنگی مواجه بوده‌اند و حدود ۲/۱ میلیارد نفر نیز ناامنی غذایی متوسط یا شدید را تجربه کرده‌اند. این ارقام به ما یادآوری می‌کنند که پیشرفت امکان‌پذیر است، اما ابعاد چالش پیش روی ما همچنان بسیار گسترده است.

هم‌زمان، نظام‌های کشاورزی و غذایی تحت تأثیر تغییرات اقلیمی، کمبود آب، از دست رفتن تنوع زیستی، تخریب زمین، آفات و بیماری‌ها، فشارهای اقتصادی و مناقشات در حال دگرگونی هستند. برای کشورهایی که با شرایط خشک و نیمه‌خشک مواجه‌اند، از جمله جمهوری اسلامی ایران، مسئله صرفاً این نیست که چگونه غذای بیشتری تولید کنیم. مسئله این است که چگونه بهتر تولید کنیم؛ با فشار کمتر بر منابع آب، خاک و زیست‌بوم‌ها، و در عین حال با حفاظت از معیشت، ایمنی غذا، تغذیه و تاب‌آوری جوامع روستایی.

دقیقاً به همین دلیل است که «امروز نوآوری کنیم؛ فردا تغذیه کنیم» چیزی فراتر از یک شعار است. کشاورزی نمی‌تواند برای رویارویی با چالش‌های فردا، تنها به روش‌های گذشته متکی باشد. اما نوآوری نیز نباید صرفاً به معنای فناوری تلقی شود. نوآوری می‌تواند در قالب هوش مصنوعی، ماهواره‌ها، زیست‌فناوری، حسگرهای رطوبت خاک یا آبیاری دقیق باشد. همچنین می‌تواند یک رقم گیاهی مقاوم به خشکی، مدیریت زیستی آفات، بهبود فرآوری مواد غذایی، یک نظام قوی‌تر ردیابی، یک سازوکار نهادی جدید یا کشاورزی باشد که تجربه نسل‌ها را با شرایط اقلیمی در حال تغییر تطبیق می‌دهد. نوآوری زمانی بیشترین ارزش را دارد که علم، فناوری و داده‌ها با دانش بومی، سیاست‌های مناسب، سرمایه‌گذاری و تجربه کشاورزان و جوامع در هم آمیخته شوند.

خود ایران نمونه‌ای قدرتمند از این امر ارائه می‌دهد. قنات یکی از بزرگ‌ترین نوآوری‌های تاریخ مدیریت آب در کشاورزی است. قنات‌ها که هزاران سال پیش در ایران توسعه یافتند، آب‌های زیرزمینی را از طریق مجاری زیرزمینی و با استفاده از نیروی گرانش منتقل می‌کنند و با کاهش تبخیر، امکان تداوم کشاورزی و استقرار جوامع را در محیط‌های بسیار خشک فراهم می‌سازند. فائو، نظام کشاورزی مبتنی بر آبیاری قنات در کاشان را به عنوان یکی از «نظام‌های میراث مهم کشاورزی جهان» (GIAHS) به رسمیت شناخته است.

این تجربه در شرایط امروز درس بسیار مهمی دارد. در دوره‌ای که کمبود آب، خشکسالی و فشارهای اقلیمی رو به افزایش است، قنات به ما یادآوری می‌کند که نوآوری لزوماً به معنای استفاده از منابع بیشتر یا فناوری پیچیده‌تر نیست. نوآوری می‌تواند به معنای استفاده هوشمندانه از منابع در چارچوب محدودیت‌های بوم‌شناختی باشد.

در گناباد نیز، یکی دیگر از نظام‌های میراث مهم کشاورزی جهان (GIAHS) که توسط فائو به رسمیت شناخته شده است، آبیاری قنات را با کشت زعفران — محصولی با ارزش بالا که به‌خوبی با کمبود شدید آب سازگار است — تلفیق کرده و بدین ترتیب مدیریت سنتی آب، تنوع زیستی کشاورزی و معیشت پایدار را به یکدیگر پیوند می‌دهد.

بنابراین، چالش پیش روی ما انتخاب میان سنت و فناوری نیست، بلکه تلفیق بهترین‌های هر دو است: دانش چندصدساله مدیریت منابع محدود آب در کنار حسگرهای رطوبت خاک و آبیاری دقیق؛ دانش کشاورزان درباره محصولات بومی در کنار اطلاعات اقلیمی و مشاهدات ماهواره‌ای؛ منابع ژنتیکی بومی دام در کنار علم نوین حفاظت و اصلاح نژاد؛ و غذاهای سنتی با ارزش بالا در کنار نظام‌های نوین ایمنی غذا، اصالت‌سنجی و ردیابی.

فائو در سراسر جهان با کشورها برای برقراری این پیوند همکاری دارد. پلتفرم‌های اطلاعات جغرافیایی و داده‌های حاصل از رصد زمین، امکان هدف‌گذاری دقیق‌تر سرمایه‌گذاری‌های کشاورزی و پایش ریسک را فراهم می‌آورند. خدمات مشاوره‌ای دیجیتال، اطلاعات مربوط به آب‌وهوا، محصولات زراعی، دام و بازار را در دسترس‌تر کشاورزان قرار می‌دهند. هوش مصنوعی نیز افق‌های تازه‌ای را در زمینه تحلیل و ارائه خدمات مشاوره‌ای می‌گشاید و کشاورزی دقیق نیز می‌تواند به استفاده از آب و نهاده‌ها در زمان

و مکانی که بیشترین نیاز به آن‌ها وجود دارد، کمک کند. نوآوری در زمینه ایمنی غذا، آزمایشگاه‌ها، ردیابی، زنجیره‌های سرد و فرآوری می‌تواند ضایعات را کاهش دهد، از مصرف‌کنندگان محافظت کند و تولیدکنندگان را به بازارهایی با ارزش بالاتر متصل سازد.

اما نوآوری تنها زمانی ارزشمند است که از مرحله پژوهش به مرحله کاربرد و از طرح‌های آزمایشی موفق به مرحله توسعه در مقیاس گسترده برسد. این امر مستلزم برخورداری از مؤسسات پژوهشی ملی قدرتمند، خدمات ترویجی، کشاورزان و تولیدکنندگان، بخش خصوصی، شرکای تأمین مالی و سیاست‌های تسهیل‌گر است. همچنین لازم است نوآوری در دسترس همگان باشد و با واقعیت‌های محلی سازگار شود تا کشاورزان خرده‌پا و جوامع آسیب‌پذیر از این روند عقب نمانند.

همکاری فائو با دولت جمهوری اسلامی ایران نیز بیش از پیش بازتاب‌دهنده همین رویکرد است. فائو و شرکای ملی، از طریق طرح‌های مرتبط با کشاورزی هوشمند اقلیمی و کشاورزی دقیق، از جمله فعالیت‌های مربوط به بهبود مدیریت آب کشاورزی در حوضه دریاچه ارومیه که با تأمین مالی دولت ژاپن اجرا می‌شوند، در عمل نشان می‌دهند که دسترسی به اطلاعات بهتر و به‌کارگیری روش‌های دقیق‌تر آبیاری چگونه می‌تواند بهره‌وری مصرف آب و تاب‌آوری کشاورزی را افزایش دهد.

فائو همچنین از تنوع‌بخشی به تولیدات کشاورزی از طریق کشت محصولات سازگار با شرایط اقلیمی و غنی از مواد مغذی حمایت می‌کند. همکاری در زمینه برنامه‌های ملی سازگاری با تغییرات اقلیمی نیز زمینه را برای توجه نظام‌مندتر به مخاطرات اقلیمی و بهره‌گیری از دانش علمی و شواهد معتبر در برنامه‌ریزی کشاورزی فراهم می‌سازد. در این میان، اقدامات مربوط به مدیریت پایدار خاک، از جمله مدیریت خاک‌های شور و توسعه محصولات زراعی و علوفه‌ای مقاوم به خشکی و شوری، اهمیت ویژه‌ای دارند؛ چراکه محدودیت‌های مرتبط با منابع آب و خاک بیش از پیش به یکدیگر وابسته شده‌اند.

در زنجیره‌های ارزش محصولات غذایی با ارزش اقتصادی بالا، نوآوری باید فراتر از مرحله تولید در مزرعه ادامه یابد و فرآوری، ایمنی، کیفیت و قابلیت ردیابی محصول را نیز در بر گیرد. در همین راستا، همکاری فائو با شرکای ملی در زمینه پسته به تقویت ظرفیت‌های تولید یکپارچه و ایمنی غذا کمک کرده است. این همکاری، موضوعاتی همچون استانداردهای کدکس، الزامات بهداشتی و بهداشت گیاهی و مخاطرات ناشی از آفات توکسین را نیز شامل می‌شود. همین رویکرد در زنجیره ارزش زعفران نیز دنبال می‌شود؛ محصولی که صیانت از اصالت و کیفیت آن، افزون بر تضمین ایمنی و اعتبار محصول، نقش مهمی در حفظ معیشت کشاورزان و ارزش اقتصادی آن در بازارهای داخلی و بین‌المللی دارد. در این زمینه، همکاری فائو با مؤسسات علمی ایران به بهبود روش‌های احراز اصالت زعفران، ارتقای شیوه‌های پس از برداشت، حفظ کیفیت و تقویت قابلیت ردیابی محصول کمک کرده است. با توجه به اینکه ایران بیش از ۹۰ درصد زعفران جهان را تولید می‌کند، حفاظت از اصالت و کیفیت این محصول نه تنها برای صیانت از منافع تولیدکنندگان، بلکه برای تقویت اعتماد مصرف‌کنندگان و حفظ جایگاه اقتصادی زعفران در بازارهای جهانی نیز اهمیت اساسی دارد.

نوآوری همچنین می‌تواند نقش مهمی در حفظ و صیانت از ویژگی‌های منحصربه‌فرد ایفا کند. همکاری مستمر فائو با وزارت جهاد کشاورزی در زمینه حفاظت از نژادهای بومی دام در معرض خطر انقراض در شمال غرب ایران، رویکردی جامع را دنبال می‌کند که مشارکت جوامع محلی، حفاظت از منابع ژنتیکی دامی، اصلاح نژاد، مدیریت مراتع و بهبود معیشت را به هم پیوند می‌دهد. این همکاری بر این نکته تأکید دارد که تنوع زیستی کشاورزی و دانش بومی جوامع محلی، صرفاً میراثی از گذشته نیستند، بلکه سرمایه‌هایی ارزشمند برای توسعه نظام‌های کشاورزی و غذایی تاب‌آور در آینده به شمار می‌روند.

از این رو، محور این همایش، یعنی «فرآوری، ایمنی و سلامت»، یکی از ارکان اساسی تحول مورد نظر ما به شمار می‌رود. بهبود روش‌های فرآوری و نگهداری می‌تواند به حفظ ارزش تغذیه‌ای محصولات غذایی و افزایش ماندگاری آن‌ها کمک کند. توسعه و بهبود زنجیره‌های سرد نیز در کاهش ضایعات غذایی مؤثر است. همچنین، استقرار نظام‌های ایمنی غذا مبتنی بر شواهد علمی و تقویت قابلیت ردیابی محصولات، ضمن حفاظت از سلامت عمومی، اعتماد مصرف‌کنندگان را افزایش می‌دهد. از سوی دیگر، کاهش اتلاف و ضایعات غذایی به معنای بهره‌برداری کارآمدتر از منابعی همچون آب، زمین، انرژی و نیروی کار است که پیش‌تر برای تولید غذا به کار گرفته شده‌اند.

این موضوع فرصت ارزشمندی برای مؤسسات پژوهشی، از جمله مؤسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، فراهم می‌سازد. پژوهش می‌تواند نقش مؤثری در توسعه فناوری‌های فرآوری ایمن‌تر و بهره‌ورتر از نظر مصرف منابع، ارتقای کیفیت و تضمین اصالت محصولات غذایی، کاهش اتلاف و ضایعات غذایی و ترویج تولید مواد غذایی سالم‌تر و بهبود الگوهای تغذیه ایفا کند. همچنین، تبدیل دستاوردهای علمی به راهکارهای عملی و قابل بهره‌برداری برای تولیدکنندگان و بنگاه‌های فعال در صنعت غذا، از جمله زمینه‌های مهم فعالیت در این حوزه است. فائو ظرفیت قابل توجهی برای گسترش و تقویت همکاری با جامعه علمی و پژوهشی ایران در این زمینه‌ها قائل است.

خانم‌ها و آقایان،

نظام‌های غذایی آینده صرفاً با اتکا به فناوری شکل نخواهند گرفت، بلکه تحقق آن‌ها مستلزم همکاری و هم‌افزایی میان ذی‌نفعان مختلف است: پژوهشگرانی که دانش تولید می‌کنند؛ کشاورزان و فعالان صنایع غذایی که راهکارها را می‌آزمایند و به کار می‌گیرند؛ دولت‌هایی که بسترهای لازم را برای این اقدامات فراهم می‌سازند؛ جوامع محلی که تجربه‌ها و دانش بومی خود را در اختیار دیگران قرار می‌دهند؛ بخش خصوصی که با سرمایه‌گذاری و کارآفرینی به پیشبرد این فرایند کمک می‌کند؛ و سازمان‌های بین‌المللی که از طریق پیوند دادن ظرفیت‌های علمی و تخصصی کشورها با دانش و تجربیات جهانی، زمینه را برای گسترش همکاری‌ها و تبادل دانش فراهم می‌آورند.

این، جوهره پیام روز جهانی غذا در سال ۲۰۲۶ است. آنچه به آن نیاز داریم، نوآوری‌هایی است که به کشاورزان امکان دهد با مصرف آب کمتر، ارزش بیشتری خلق کنند؛ به واحدهای فرآوری کمک کنند کیفیت محصولات را حفظ و ضایعات را کاهش دهند؛ توان آزمایشگاه‌ها را در شناسایی دقیق‌تر مخاطرات ارتقا بخشند؛ زمینه تصمیم‌گیری مبتنی بر شواهد را برای مسئولان فراهم سازند؛ به حفاظت از تنوع زیستی و منابع طبیعی کمک کنند؛ و اعتماد مصرف‌کنندگان را به ایمنی و ارزش تغذیه‌ای مواد غذایی که مصرف می‌کنند، تقویت نمایند.

شعار «امروز نوآوری کنیم؛ فردا تغذیه کنیم» به معنای پشت سر گذاشتن گذشته نیست، بلکه ما را به آموختن از تجارب آن، بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و فرصت‌های امروز و تلفیق این دو برای دستیابی به راهکارهایی بهتر و اثربخش‌تر در آینده فرامی‌خواند.

فائو همچنان بر تعهد خود به همکاری نزدیک با دولت جمهوری اسلامی ایران، مؤسسات پژوهشی و دانشگاهی، کشاورزان و تولیدکنندگان، جوامع محلی، بخش خصوصی و شرکای توسعه پایمند است تا نوآوری را به اقدام مؤثر تبدیل کند و در مسیر تحقق اهداف چهارگانه «تولید بهتر، تغذیه بهتر، محیط زیست بهتر و زندگی بهتر» گام بردارد؛ با این رویکرد که هیچ‌کس از این مسیر جا نماند.

برای «چهارمین همایش ملی امنیت غذایی: فراوری، ایمنی و سلامت» آرزوی موفقیت دارم و امیدوارم مباحث و تبادل نظرهای این همایش به شکل‌گیری ایده‌های نو، راهکارهای مؤثر و زمینه‌های تازه‌ای برای همکاری منجر شود.

بسیار سپاسگزارم